

อำนาจแห่งความว่าง ความว่างแห่งอำนาจ

• รวมปาฐกถา ปี 2546-2551 •

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

www.praphansarn.com

อำนาจแห่งความว่าง ความว่างแห่งอำนาจ

• พิมพ์ครั้งที่ 2 •

• รวมปาฐกถา ปี 2546-2551 •

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

อำนาจแห่งดวงว่าง ดวงว่างแห่งอำนาจ

© เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558

ห้ามลอกเลียนแบบส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้
มิฉะนั้นจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์และมีความผิดทางอาญา

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

Cataloging In Publication Data

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

อำนาจแห่งดวงว่าง ดวงว่างแห่งอำนาจ.-- พิมพ์ครั้งที่ 2.-- กรุงเทพฯ :

ประพันธ์สาส์น, 2566.

256 หน้า.

1. ความเรียง --รวมเรื่อง. 2. ไทย --การเมืองและการปกครอง.

3. ประชาธิปไตย. I. ชื่อเรื่อง.

895.914

ISBN e-book 978-616-611-006-7

ราคา 164 บาท

จัดทำและจัดจำหน่ายโดยบริษัท สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น จำกัด

222 (บุษราคัม เทอเรส สาย 2) ถนนพุทธมณฑล สาย 2

แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170

โทรศัพท์ 0 2448 0312, 0 2448 0658-9 โทรสาร 0 2448 0393

www.praphansarn.com

- ผู้ก่อตั้ง : สุพล เตชะธาดา
- คณะกรรมการบริหาร : พิสุทธิ เลิศวิไล, ทพ.อดิเรก ศรีวัฒนาวงษา, บุญเลิศ สีอุไร
ศักดิ์ชัย จิราธิวัฒน์, อาทร เตชะธาดา
- กรรมการผู้จัดการ : พันธุธี เตชะธาดา
- กองบรรณาธิการ : กุลธิดา จารุรัตนานนท์
- ภาพปก : เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
- หัวหน้าฝ่ายศิลป์ : นพพร คงสอน
- ศิลปกรรม : สมพงษ์ แซ่ปึง
- พิสูจน์อักษร : กนกแข เนตรเจริญ

www.praphansarn.com

สนับสนุนเว็บไซต์โดย

Bangkok Bank

ธนาคารกรุงเทพ

สารบัญ

ประเทศไทยบนเส้นทางประชาธิปไตย : บทสำรวจปัญหาและทางออก	7
.....	
การเมืองภาคประชาชน	49
.....	
เมืองไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน	91
.....	
พุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์	131
.....	
การเมืองภาคประชาชนกับอนาคตการเมืองไทย	167
.....	
จิตสำนึกอาจารย์กับจิตวิญญาณมหาวิทยาลัย	195
.....	
อำนาจแห่งความว่าง ความว่างแห่งอำนาจ	227
.....	

ประเทศไทยบนเส้นทางประชาธิปไตย : บทสำรวจปัญหาและทางออก

ปาฐกถาเนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปี

ของการต่อสู้ 14 ตุลาคม

วันอังคารที่ 14 ตุลาคม 2546

ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา 16 ถนนราชดำเนินกลาง

มิตรสหายและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

วันนี้เป็นวันครบรอบสามสิบปีของการต่อสู้ 14 ตุลาคม จึงนับเป็นโอกาสอันควรที่พวกเราจะมาประชุมกันเพื่อตรวจสอบบทบาทสถานะของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

แต่ก่อนที่ผมจะแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว คงต้องขออนุญาตระว้รกรรมของผู้พลีชีพในการต่อสู้ครั้งนั้น และขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติเชิญผมมาเป็นองค์ปาฐกในห้วงยามที่มีความหมายยิ่ง

ที่ผ่านมา... ผมพบว่าการประเมินคุณค่าและความหมายของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเดือนตุลาคม 2516 นั้น มักมีความโน้มเอียงสุดขั้วไปในสองทิศทาง คือ ทิศทางแรกมองการต่อสู้ 14 ตุลาคมว่าเป็นเหตุการณ์ที่ให้เกิดการระบอบ

ประชาธิปไตยที่เรามีอยู่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงประเมินการต่อสู้ดังกล่าวไว้อย่างยิ่งใหญ่ออกนอกเหนือจากเหตุการณ์อื่น ๆ ทั้งปวง กระทั่งถือเอาระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และถือเอาสถาบันประชาธิปไตยที่เป็นทางการเป็นจุดสิ้นสุดของวิวัฒนาการทางการเมือง

ส่วนทิศทางที่สองนั้น เนื่องจากเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่เกิดตามหลังการต่อสู้ 14 ตุลาคมและสถาบันรัฐสภาที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นแค่เวทีการเมืองของชนส่วนน้อย จึงหันไปประเมินการต่อสู้ของนักศึกษาประชาชนเมื่อสามสิบปีก่อนว่าเต็มไปด้วยจุดอ่อนข้อบกพร่อง กระทั่งเป็นแค่เครื่องมือของชนชั้นนำจากภาคธุรกิจในการก้าวขึ้นมากุมอำนาจแทนชนชั้นนำจากระบบราชการ

ในความเห็นของผม การประเมินอย่างสุดขั้วทั้งสองแบบนี้อาจบรรจุความจริงไว้บางส่วน แต่จะด้วยฉันทาคติหรืออคติก็ตาม ในบางด้านก็หลุดลอยไปจากความถูกต้องและความจริงเช่นกัน

หากพิจารณาเฉพาะการลุกขึ้นสู้กับระบอบเผด็จการของนักศึกษาประชาชนในเดือนตุลาคม 2516 ไม่ว่าจะวัดด้วยมาตรฐานใด เราคงต้องยอมรับว่ามันเป็นการต่อสู้อันยิ่งใหญ่ในระดับที่ไม่เคยมีมา... และยังไม่เคยมีอีก... ในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ของประเทศไทย

ความยิ่งใหญ่ของการต่อสู้ 14 ตุลาคมมีเพียงอยู่ที่การเข้าร่วมของมวลชนเรือนแสนเรือนล้าน หากยังอยู่ที่จิตวิญญาณอัน

หาญกล้าของผู้เข้าร่วม ที่ถูกผนึกกันไว้ราวพี่น้องร่วมสายโลหิต
เบื้องหน้าภัยอันตรายที่คุกคามคร่าชีวิต ปวงมหาประชาชน
กลับเคลื่อนเข้าหากันโดยสมัครใจ เพื่อสำแดงพลังและสำแดง
เจตนารมณ์ที่จะไม่ยอมอยู่ภายใต้แอกอำนาจนิยมอีกต่อไป

ความเคลื่อนไหวเช่นนี้ หากไม่นับเป็นปรากฏการณ์ยิ่งใหญ่
แล้ว ในโลกคงหาเรื่องยิ่งใหญ่มาเล่าขานสู่กันฟังได้ยากเต็มที

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพลังนำในการต่อสู้ 14 ตุลาคม
เป็นเพียงเยาวชนคนหนุ่มสาวจากรั้วมหาวิทยาลัย ซึ่งอ่อนด้อย
ทั้งวุฒิภาวะและประสบการณ์ทางการเมือง หลังจากผลักดันให้
ระบอบเผด็จการพังทลายลงแล้ว พวกเขาจึงไม่สามารถเข้าไป
มีส่วนสถาปนาระบอบประชาธิปไตยได้โดยตรง

ในสถานการณ์หลัง 14 ตุลาคม สังคมไทยยังประกอบด้วย
พลังทางการเมืองอีกหลายหมู่เหล่า และโดยธรรมชาติของ
ความสัมพันธ์ทางอำนาจ เมื่อใดก็ตามที่ศูนย์อำนาจเดิมล่มสลาย
ลง การแข่งขันช่วงชิงอำนาจในหมู่ชนชั้นนำและการยืนยันทน
เองของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งในสภาวะ
เช่นนี้ อย่าว่าแต่นิสิตนักศึกษาเท่านั้นที่คุมสถานการณ์ไม่ได้
แม้แต่พลังทางสังคมอื่น ๆ ที่มีวุฒิภาวะมากกว่าก็ยังไม่สามารถ
กำหนดทิศทางการเมืองของไทยให้คลี่คลายไปสู่สภาวะที่
สมดุลได้

พูดกันตามความจริง ขบวนการนักศึกษาที่เติบโตอย่างก้าว
กระโดดจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ไซ้จะมองไม่เห็นการเคลื่อน
ตัวเข้ายึดครองเวทีประชาธิปไตยโดยชนชั้นนำที่มาจากภาค

ธุรกิจ ตรงกันข้าม... พวกเขามองเห็นแนวโน้มเช่นนี้มาตั้งแต่แรก
จึงฝึกพลังของตนเองเข้ากับชนชั้นผู้เสียเปรียบ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งกรรมกรผู้ใช้แรงงานและชาวนาที่ทุกข์ยากอยู่ในชนบท
ทั้งนี้โดยหวังว่าระบอบประชาธิปไตยจะเปิดพื้นที่ทางการเมือง
ให้ประชาชนในระดับรากหญ้าด้วย

แต่ก็แน่ละ การเคลื่อนไหวของเยาวชนคนหนุ่มสาวสมัย
นั้นมิได้ถูกต้องสอดคล้องกับความจริงไปทั้งหมด บ่อยครั้งพวก
เขาอาศัยความบริสุทธิ์ทางจิตใจและความร่าเริงทางอุดมคติ
มาแทนที่การวิเคราะห์ปัญหารูปธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ในเมื่อ
สะสมความผิดพลาดถึงจุดหนึ่งขบวนการก็อ่อนพลังลง

ในบรรดาข้ออ่อนทั้งปวงของขบวนการนักศึกษาสมัยหลัง 14
ตุลาคม สิ่งที่ผมเห็นว่าเป็นความผิดพลาดชี้ขาดอย่างหนึ่ง คือ
พวกเขาประเมินพลังประชาธิปไตยไว้สูงเกินไป อันที่จริงกระแส
หลักของชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลางไทยในเวลานั้นยังไม่มี
ความรักดีแน่นอนหาต่อระบอบประชาธิปไตย และพร้อมที่จะ
กลับไปหาระบอบอำนาจนิยมเมื่อรู้สึกว่าการประโยชน์ของตน
ถูกคุกคาม

นี่คือที่มาทางสังคมของกรณีสังหารหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม
เพราะฉะนั้น สรุปในขั้นนี้ก็คือการลุกขึ้นสู้กับระบอบเผด็จการของ
นักศึกษาประชาชนในปี 2516 นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ยิ่งใหญ่
ควรค่าแก่การคารวะและจดจำ อีกทั้งยังเป็นการแสดงเจตนารมณ์
ของปวงชนชาวไทยในขอบเขตกว้างขวางที่สุดที่จะเห็นบ้าน
เมืองเป็นประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และสังคม

มีความเป็นธรรม

ทว่าทั้งหลายทั้งปวงนี้เราต้องถือเป็นคนละประเด็นกันกับเส้นทางเดินของประชาธิปไตยไทยในระยะสามสิบปีที่ผ่านมา กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือว่า สถานะของประชาธิปไตยไทยในปัจจุบันไม่ได้ถูกกำหนดโดยเหตุการณ์ 14 ตุลาคมอย่างเดียว หากยังมีเหตุการณ์อื่นและปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายอย่างเข้ามาปรุงแต่งให้มันเป็นอย่างที่เป็นอยู่

มิตรสหายและท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายครับ

ถ้าเราเอาเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นหลักบอกระยะทางที่สำคัญของประวัติศาสตร์ไทย แล้วถามว่าสามสิบปีผ่านไปบ้านเมืองของเราดีขึ้นแค่ไหน ระบอบการเมืองการปกครองเป็นประชาธิปไตยพอแล้วหรือยัง?

คำตอบในเรื่องนี้คงจะพูดแบบขาล้วนด่าล้วนไม่ได้ เพราะในความเป็นจริงมันมีทั้งด้านที่ดีขึ้นและเลวลง

กล่าวสำหรับในเรื่องของระบอบประชาธิปไตย เราคงต้องยอมรับว่าด้านที่ดีขึ้นนั้นมีอยู่ อย่างน้อยเมื่อเทียบกับระบอบเผด็จการในช่วงก่อน 14 ตุลาคม ประชาชนไทยในปัจจุบันก็มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น การจัดตั้งรัฐบาลโดยผ่านการเลือกตั้งเป็นไปโดยสม่ำเสมอมากขึ้น และการข่มเหงคนโดยผู้กุมอำนาจก็กลายเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำได้ตามอำเภอใจ

อย่างไรก็ตาม การที่เรามาถึงวันนี้ได้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ หาก

เกิดจากการต่อสู้อย่างต่อเนื่องของพลังฝ่ายประชาชน ดังเราจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ไม่สามารถชะลอประชาธิปไตยได้ตามความหวังของชนชั้นปกครองจากระบบราชการ และต้องหวนคืนสู่เส้นทางประชาธิปไตยอีกในปี พ.ศ. 2521

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของขบวนการนักศึกษาที่เข้าไปสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้มีบทบาทอย่างสูงในการกดดันและถ่วงดุลให้รัฐไทยยอมปรับกระบวนทัศน์ แม้ว่าในที่สุดแล้ว การต่อสู้ดังกล่าวจะสลายลงด้วยความผันผวนของสถานการณ์สากลตลอดจนความผิดพลาดบกพร่องของขบวนการปฏิวัติเอง แต่คุณูปการในการกดดันโดยอ้อมให้รัฐไทยยอมปรับตัวเข้าหาประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ และต้องถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่กำหนดเส้นทางเดินของสังคมไทยให้เป็นไปอย่างที่เห็นมา

การฟื้นตัวของระบอบอำนาจนิยมในปี 2534 และการต่อต้านของฝ่ายประชาชนในปี 2535 ก็เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ส่งผลสะท้อนถึงสภาพปัจจุบัน ทั้งนี้ยังมีพักตึงเครียดถึงบทบาทของการเมืองภาคประชาชนที่ดำเนินมาโดยกลุ่มประชาชนในระดับรากหญ้าและองค์กรพัฒนาเอกชนบางส่วน การแสดงความคิดเห็นของปัญญาชนสาธารณะที่คอยเตือนสติผู้กุมอำนาจตลอดจนการทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของสื่อมวลชน...

เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่คอยขับเคลื่อนให้สังคมไทยคลี่คลายไปบนเส้นทางประชาธิปไตย

ถามว่า แล้วยังมีปัญหาอันใดอีกหรือจึงต้องหยิบยกเอาระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาเป็นหัวข้อในการพิจารณา?

คำตอบคือ เป็นเพราะที่ผ่านมาระบอบประชาธิปไตยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ๆ หลายอย่างให้กับประเทศไทยได้ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน ปัญหาความเป็นธรรมทางสังคม และปัญหากระบวนการศึกษาซึ่งไม่มีจุดหมายทางปัญญาอย่างแท้จริง

ในทัศนะของผม การที่ระบอบประชาธิปไตยไทยไร้ความสามารถในการดูแลสังคมถึงขนาดนี้เป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยหลัก 3 ประการคือ

- 1) แนวทางพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล
- 2) ความไม่พอเพียงของระบอบรัฐสภา
- 3) ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์

อันที่จริงปัจจัยทั้งสามอย่างล้วนเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด แต่ผมจะขออนุญาตขยายความทีละข้อเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจน

ประการแรก... เมื่อกล่าวถึงแนวทางพัฒนาประเทศ เราคงต้องยอมรับกันว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งไม่ว่าชุดไหน ล้วนแล้วแต่ยึดถือในแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ออกแบบโดยส่วนกลาง ตลอดจนรวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรไว้ที่ส่วนกลาง

แนวทางพัฒนาดังกล่าว จะว่าไปก็คือการสืบทอดเสริมขยายแนวทางพัฒนาอุตสาหกรรมทุนนิยมที่กำหนดขึ้นมาโดย

รัฐเผด็จการนั่นเอง ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2504 จนถึงปัจจุบัน การพัฒนาประเทศในทิศทางนี้ได้ดำเนินมากกว่าสี่สิบปี และได้สร้างความแตกต่างเหลื่อมล้ำให้กับผู้คนในสังคมไทย รวากับว่า พวกเขาไม่ได้สังกัดประเทศเดียวกัน

ทุกวันนี้ แม้เราจะกำหนดเส้นแบ่งความยากจนด้วยรายได้ ต่อหัวต่อเดือนเพียงแปดร้อยกว่าบาท แต่ผู้อยู่ใต้เส้นแบ่งดังกล่าวก็ยังมีถึงประมาณสิบล้านคน ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่าเราคงไม่อาจนับประชาชนที่มีรายได้มากกว่านั้นเล็กน้อยไว้ในฐานะผู้มีอันจะกิน และคงต้องยอมรับว่าแนวทางพัฒนาทุนนิยมอุตสาหกรรมที่เน้นการเติบโตของสังคมเมือง ได้ทิ้งประชาชนไทยให้จมปลักอยู่กับความยากจนไม่ต่ำกว่าครึ่งประเทศ

ยิ่งไปกว่านั้น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยนับวันก็ยังถ่างห่างออกไป ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยล่าสุดของนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งระบุผลว่าคนจนในปัจจุบันมีส่วนแบ่งในรายได้รวมน้อยลงกว่าเมื่อประมาณสามสิบปีก่อน ขณะที่ส่วนแบ่งของคนรวยยิ่งมากขึ้นกว่าเดิม

กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมก็คือ กลุ่มประชาชนไทยร้อยละ 20 ที่มีรายได้ต่ำสุด เคยมีส่วนแบ่งจากรายได้รวมของชาติ ร้อยละ 6 ในปี 2518/2519 ปัจจุบันส่วนแบ่งดังกล่าวได้ลดลงเหลือร้อยละ 3.9 ขณะที่ประชาชนส่วนที่มีรายได้สูงสุด 20 เปอร์เซ็นต์แรก กลับมีส่วนแบ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 49.2 เป็น 57.8 ของรายได้รวม

จากข้อมูลเดียวกันนี้ เมื่อคิดออกมาเป็นอัตราของความ

เหลื่อมล้ำต่ำสูงแล้วก็จะพบว่า ช่องว่างระหว่างกลุ่มคนรวยสุด กับจนสุดได้เพิ่มจาก 8.1 เท่าเป็น 14.9 เท่า และถ้าแบ่งกลุ่ม ประชากรให้เล็กลงเหลือ 10 เปอร์เซนต์แรกที่ร่ำรวยกับ 10 เปอร์เซนต์หลังที่ยากไร้ ก็พบว่าพวกเขามีรายได้ต่างกันถึง 27 เท่า¹

กระนั้นก็ตาม ตัวเลขเหล่านี้ยังสะท้อนความจริงออกมา ไม่ได้ทั้งหมด เนื่องจากในการจัดกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูง 10 หรือ 20 เปอร์เซนต์แรกนั้น แท้จริงแล้วเท่ากับนับรวม อภิมหาเศรษฐีกับคนชั้นกลางธรรมดาไว้ในแถวเดียวกัน ในรายละเอียดของข้อเท็จจริง ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนไทยอาจ ห่างไกลกันอย่างเหลือเชื่อยิ่งกว่านี้หลายเท่า ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราดูที่บัญชีเงินฝากในธนาคารทั้งหมด ซึ่งมีอยู่กว่า 40 ล้าน บัญชี ก็พบว่าประมาณ 70 เปอร์เซนต์ของมูลค่าเงินฝาก ทั้งหมดอยู่ใน 5 แสบบัญชีแรกเท่านั้นเอง² ซึ่งแม้เราจะคิดหยาบ ๆ โดยถือว่าหนึ่งคนมีหนึ่งบัญชี ข้อสรุปก็ยังน่าตกใจยิ่ง เพราะ 70 เปอร์เซนต์ของเงินที่อยู่ในธนาคารเป็นของคนจำนวนไม่ถึง 1 เปอร์เซนต์ในประเทศไทย

คงไม่ต้องสงสัยเลยว่าประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศนี้จะ ตกอยู่ในสภาพเช่นใด...

¹ ปราณี ทินกร, “ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในช่วงสี่ทศวรรษของการพัฒนาประเทศ 2504-2544” ใน “ห้าทศวรรษภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย” (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2545 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) น. 4-1 ถึง 4-70

² จุลสาร ปขป สิงหาคม 2545

แน่นอน ความยากจนของคนคนหนึ่งอาจจะไม่ใช่ความผิดของสังคมเสมอไป แต่ความยากไร้ของคนจำนวนครั้งก่อนประเทศยอมไม่ใช่เรื่องบังเอิญและไม่ใช่ปัญหาของปัจเจกบุคคลเท่านั้น นอกจากนี้แล้วมันยังเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างซึ่งส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อระบอบการเมืองการปกครอง

การที่ระบบการเมืองแบบผู้แทนถูกสถาปนาขึ้นมาในสังคมที่คนส่วนใหญ่ยากจนและด้อยโอกาสนั้น แน่นนอนที่สุดในอันดับแรกย่อมหมายถึงการแข่งขันทางการเมืองที่กระจุกตัวแคบอยู่ในหมู่ชนชั้นนำ ซึ่งมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจมากพอที่จะขึ้นสู่เวทีอำนาจได้ ส่วนประชาชนชั้นล่างเป็นได้อย่างมากที่สุดคือฐานความชอบธรรม (legitimacy) ของกระบวนการเลือกตั้ง พ้นจากนี้แล้ว ถ้าต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นบ้างก็อาจเอาตนเองไปผูกโยงกับเครือข่ายอุปถัมภ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้มีที่ว่างสำหรับทุกคน และยังไม่ได้สะท้อนภาพระบอบการเมืองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

เอาละ สมมุติว่าเรายอมรับว่าอำนาจการเมืองกับชนชั้นนำนั้นเป็นสิ่งแยกออกจากกันไม่ได้ และการแข่งขันกันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมในหมู่สมาชิกชนชั้นนำก็อาจจะช่วยคัดสรรคนดีมีคุณภาพมาปกครองบ้านเมือง ทว่าในสภาพที่เป็นจริงเหตุการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป

สิ่งเลวร้ายที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในระบอบประชาธิปไตยไทย คือ การที่นักการเมืองจำนวนไม่น้อยซึ่งมาจากชนชั้นมั่งคั่งแต่ไร้คุณธรรมและวัฒนธรรม ตลอดจนขาดความรู้ในศาสตร์ศิลป์ของ

การปกครอง ได้ฉวยโอกาสหาประโยชน์จากความยากไร้ของประชาชน โดยหว่านซื้อสิทธิ์เสียงของพวกเขาด้วยอำิสสินจ้าง และแปรรูปประชาธิปไตยที่เราเคยเอาเลือดแลกในปี 2516 ให้กลายเป็นแค่สนามประมูลอำนาจของคนมีเงิน

สภาพดังกล่าวได้ดำเนินมาตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2521 จนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ. 2540 ดังนั้นเราจึงสรุปได้ว่าตลอดระยะเวลาเกือบยี่สิบปีเต็มของสามสิบปีที่ผ่านมา ระบอบประชาธิปไตยไทยเป็นเพียงเวทีการเมืองของคนไม่กี่พันคนที่แย่งกันครอบงำประชาชน

แต่ละ นักการเมืองไม่ได้เป็นคนที่น่ารังเกียจไปหมด กระทั่งหลายท่านเป็นคนดีมีความสามารถควรค่าแก่การเคารพนับถือ แต่เราก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า เวทีเลือกตั้งนั้นไม่ใช่พื้นที่สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่ “ตลาดเสรี” ทางการเมืองเหมือนดังที่ชอบอ้างกัน

หลายปีที่ผ่านมารัฐสภาไทยเต็มไปด้วยสมาชิกที่มาจากชนชั้นที่ได้เปรียบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจและนักการเมืองอาชีพที่โยงโย่ใกล้ชิดอยู่กับพวกเขา ยกตัวอย่างเช่น องค์ประกอบของสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2539 สมาชิกสภาที่เป็นนักธุรกิจและนักการเมืองอาชีพมีจำนวนมากถึงร้อยละ 87 ของสมาชิกทั้งหมด ในขณะที่ผู้แทนจากภาคเกษตรกรรมมีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นเอง (สถิติทางการ)

พูดกันตามความจริง แม้หลังการปฏิรูปการเมืองโดยผ่านรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 องค์ประกอบของรัฐสภาไทยไม่ได้

เปลี่ยนแปลงไปในทางกระจายที่มุ่งให้กับชนชั้นล่าง ๆ มากขึ้น และเช่นเดียวกับปัญหาการกระจายรายได้ อาจจะต้องถือว่า สถานการณ์เลวลงกว่าเดิม

ดังเราจะเห็นได้ว่า สมาชิกผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง ปี 2544 มีสมาชิกที่เป็นนักธุรกิจ อดีตข้าราชการ นักกฎหมาย และนักการเมืองอาชีพรวมกันได้ถึง 453 คนจาก 500 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง) ซึ่งหมายถึงว่าสมาชิกผู้แทนราษฎรชุดนี้ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นชนชั้นนำจากวงการต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 90.20 ของสมาชิกทั้งหมด โดยสมาชิกสภา ที่เป็นเกษตรกรนั้นมีอยู่ร้อยละ 3.20 และเป็นผู้ประกอบอาชีพรับจ้างเพียงร้อยละ 2.80 ของจำนวนรวม

ทั้งหมดนี้ยังไม่ต้องเอ่ยถึงวุฒิสภาซึ่งแม้ในปัจจุบันจะมาจาก การเลือกตั้ง แต่ก็มีกำหนดคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อชนชั้นนำมากกว่าชนชั้นล่าง ดังจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่มา จากภาคราชการ ภาคธุรกิจ และผู้ประกอบการวิชาชีพชั้นสูงสาขาต่าง ๆ รวมกันแล้วมีสัดส่วนถึงร้อยละ 90 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด โดยมีผู้มาจากภาคเกษตรกรรมแค่ร้อยละ 4 คล้ายสัดส่วนในสภาผู้แทนราษฎร (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง)

สรุปรวมความแล้วก็คือ การเมืองแบบตัวแทนหรือการเมืองแบบเลือกตั้งนั้นไม่ใช่พื้นที่สำหรับคนส่วนใหญ่ที่ยากจนและด้อยโอกาสอย่างแน่นอน

ประการต่อมา...

นอกเหนือไปจากแนวทางพัฒนาที่ไม่สมดุล ซึ่งทำให้คนส่วนใหญ่ถูกคัดออกไปจากเวทีแข่งขันทางการเมืองโดยอัตโนมัติ และไม่สามารถส่งผลกำหนดนโยบายใด ๆ ของรัฐ ตัวระบอบรัฐสภาเองก็มีความจำกัดในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

ถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น สาเหตุที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ สามสิบปีที่ผ่านมารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งล้วนแล้วแต่ใช้อำนาจบัญชาสังคมผ่านระบบราชการอันมีมาแต่เดิม ซึ่งหมายถึงว่าการเปิดเสรีทางการเมืองเป็นเรื่องที่จำกัดขอบเขตอยู่กับการสรรหาผู้ปกครองประเทศเท่านั้น ส่วนกระบวนการปกครองบ้านเมืองยังคงมีลักษณะเป็นรัฐราชการ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมยังคงเป็นความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยม

เป็นที่ทราบกันดีว่า ระบบรวมศูนย์อำนาจเข้าส่วนกลางโดยผ่านกลไกราชการนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองอำนาจสัมบูรณ์ (absolute power) ของรัฐบาลในอดีต มันเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นก่อนประชาธิปไตย เป็นระบบอำนาจซึ่งถูกออกแบบไว้เพื่อควบคุมกำกับสังคมมากกว่าตอบสนองความเรียกร้องต้องการของประชาชนหมู่เหล่าต่าง ๆ แม้ว่าทุกวันนี้เนื่องจากการเติบโตของอารยสังคม (civil society) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีท่าทีเคารพประชาชนมากขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ แต่โดยพื้นฐานแล้วความสัมพันธ์ทางอำนาจดังกล่าวก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลง มันเป็นอำนาจแบบสั่งการจากเบื้องบนลงมา เป็นอำนาจที่ประชาชน

ไม่มีส่วนร่วมและตรวจสอบไม่ได้

แน่นอน โดยตัวของมันเองแล้วระบอบประชาธิปไตยก็นับว่าเข้ากันไม่ค่อยได้กับการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและบังคับบัญชาสังคม ทั้งนี้เนื่องจากมันทำให้กระบวนการตอบสนองสังคมเป็นไปอย่างเชื่องช้ากระทั่งถูกกันขวางโดยกลไกของรัฐเอง เพราะฉะนั้นถ้ากล่าวกันโดยตรรกะและความถูกต้องของเหตุผลแล้ว นักการเมืองจากระบอบประชาธิปไตยควรจะรีบปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินมาตั้งแต่ต้น เพื่อรื้อถอนกำแพงกันระหว่างพวกเขากับประชาชน เพื่อเปิดพื้นที่เพิ่มให้กับการทำงานของระบบผู้แทนราษฎร

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงส่วนใหญ่ของระยะสามสิบปีที่ผ่านมา นักการเมืองที่ผลัดเวียนกันไปจัดตั้งรัฐบาลไม่เพียงรักษาระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบรวมศูนย์นี้ไว้เท่านั้น หากยังใช้มันอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้กับเครือข่ายอุปถัมภ์ของตน ระบบบริหารราชการแผ่นดินกลายเป็นแหล่งที่มาของผลประโยชน์มหาศาลที่นักการเมืองสามารถเข้าไปซื้อควบ ทั้งนี้เนื่องจากระบบดังกล่าวมีอำนาจตั้งแต่ควบคุมจัดสรรและจัดการทรัพยากรของชาติ ไปจนถึงบริหารงบประมาณแผ่นดิน ปิละหลายแสนล้านบาท ยังไม่ต้องเอ่ยถึงอำนาจในการออกกฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งให้คุณให้โทษต่อชีวิตของผู้คน

ดังที่ผมกล่าวไว้แล้วข้างต้น โดยรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่สะท้อนความได้เปรียบของคนส่วนน้อยอยู่แล้ว ยิ่งมาสวมครอบกลไกอำนาจที่

มีมาแต่เดิม ก็ยังไม่สามารถตอบสนองประชาชนส่วนใหญ่ได้ และยิ่งหลุดลอยไปจากการตรวจสอบควบคุมของสังคม

เพราะฉะนั้นมันจึงไม่แปลกที่การชุมนุมประท้วงของประชาชนหมู่เหล่าต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ทั้ง ๆ ที่โดยทฤษฎีแล้วประชาชนทั้งประเทศล้วนมีผู้แทนของตนอยู่ในศูนย์อำนาจ ยกตัวอย่างเช่นในปี 2533 มีการชุมนุมประท้วงของประชาชน 170 ครั้ง และเพิ่มเป็น 754 ครั้ง ในปี 2538³

ตลอดช่วงหลังปี 2521 มาจนถึงก่อนการเลือกตั้ง ตามกติกาของรัฐธรรมนูญ 2540 เรื่องราวของการทุจริตโกงกินบ้านเมืองโดยผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะมักกลายเป็นข่าวฉาวโฉ่อย่างต่อเนื่องไม่แพ้เรื่องการซื้อเสียงและพฤติกรรมทุจริตในสนามเลือกตั้ง จนนักวิชาการทั่วโลกที่เฝ้าดูเมืองไทยต่างขนานนามประชาธิปไตยของเราว่าเป็นระบบ “money politics”⁴ ซึ่งหมายถึงระบบที่ใช้เงินซื้ออำนาจกับใช้อำนาจไปหาเงิน

สภาพเหล่านี้นับเป็นต้นเหตุที่มาจากเสียงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง ซึ่งดังขึ้นเรื่อย ๆ หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี 2535 และปรากฏผลพวงในรูปของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

³ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, “การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงของสังคมไทย” (มหาวิทยาลัยเกริก 2541)

⁴ Ruth McVey ed., “Money & Power in Provincial Thailand” (Chiang Mai : Silkworm Books 2000)